

Հովհաննես Թումանյան

Լոռեցի Սարոն

I

Էն Լոռու ձորն է, ուր հանդիպակաց
Ժայռերը՝ խորունկ նոթերը կհտած՝
Դեն ու դեն կանգնած, համառ ու անթարթ
Հայացքով իրար նայում են հանդարտ:

Նրբանց ոտքերում՝ գազազած գալի՝
Գալարվում է գիժ Դև-Բեդը մոլի,
Խելագար թռչում քարերի գրլխով,
Փրփուր է թրքում անգուսպ երախով,
Թրքում ու զարկում ժեռուտ ափերին,

Փրնտրում է ծաղկած ափերը հին-հին,
Ու գոռում գիժ-գիժ.

— Վա՛շ-վի՛շ, վա՛շ-վի՛շ . . .

Մոթ անձավներից, հազար ձևերով,
Քաջքերն անհանգիստ՝ հրտալիտ ձայներով
Դևի հառաչքին արձագանք տալի,
Ծաղրում են նրբա գոռոցն ահռելի
Ու կրկնում են գիժ-գիժ .

— Վա՛շ-վի՛շ, վա՛շ-վի՛շ . . .

Գիշերը լուսնի երկչոտ շողերը

Հենց որ մըտնում են էն խավար ձորը՝
Ալիքների հետ խաղում դողալով,
Անհայտ ու մռայլ մի կյանքի գալով՝
Ոգի է առնում ամեն բան էնտեղ,
Շընչում է, ապրում և մութն և ահեղ:

Էն տախտի վըրա աղոթում մի վանք:
Էն ժայռի գըլխին հըսկում է մի բերդ,
Մութ աշտարակից, ինչպես գարհուրանք,
Բուի կրոնինչն է տարածվում մերթ-մերթ,
Իսկ քարի գլխից, լուռ մարդու նման,

Նայում է ձորին մի հին խաչարձան:

II

Էն ձորի միջին ահա մի տընակ:
Էնտեղ այս գիշեր Սաքոն է մենակ:
Հովիվ է Սաքոն, ունի մի ընկեր.
Սատանի նման՝ նա էլ էս գիշեր
Գընացել է տուն: Սարերի չոբա՛ն—
Գյուղիցը հեռու, հազար ու մի բան,
Ով գիտի՝ պարկում շընալի՞ր չըկար,
Ա՞ղ էր հարկավոր ոչխարի համար,
Ուզեց գոքանչի ձըվածե՞ղ ուտել,

Թե՞ նըշանածին շատ էր կարոտել—
Ոչխարը թողել՝ գնացել է տուն:

Այնինչ՝ համկալը հենց առավոտը
Դեպի սարերը քշեց իր հոտը:
Ու Սաքոն անքուն,
Թաց տրրեխները հանել է, քերել,
Գուլպան բուխարու վըրա կախ արել
Ու թինկը տըվել,
Մեն- մենակ թըթվել:

III

Թեկուզ և մենակ լինի փարախում,

Աժդահա Սաքոն ընչի՞ց է վախում:
Հապա մի նայի՛ր հըսկա հասակին,
Ո՛նց է մեկնըվել: Ասես ահագին
Կաղնըքի լինի անտառում ընկած:
Իսկ եթե տեղից վեր կացավ հանկարծ,
Գըլուխը մեխած մահակը ձեռին՝
Ձեն տարավ, կանչեց գալում շըներին
Ու բիրտ, վայրենի կանգնեց, ինչպես սար,
Էնժամ կիմանաս, թե ընչի համար
Թե՛ գող, թե՛ գագան, հենց դատարկ վախից,

Հեռու են փախչում նըրա փարախից:

Ու իրեն նըման իրեն ընկերներ
Ապրում են սիրով երեխուց ի վեր:
Աստծու գիշերը գալիս են հանդեն,
Փետ են հավաքում, վառում են օդեն,
Շըհուն ու պըկուն խառնում են իրար,
Ածում են, խաղում, խընդում միավար . . .

IV

Բայց խուլ ու խավար օդում էս գիշեր
Մենակ է Սաքոն ու չունի ընկեր:
Բուխարու կողքին լուռ թինկը տրված

Մըտածում է նա . . . ու մին էլ հանկարծ,
Որտեղից որտեղ, էն ձորի միջին
Միտն եկան տատի գրրույցները հին . . .
Միտն եկան ու մեր Սաքոն ականա
Սկսավ մըտածել չարքերի վըրա,
Թե ինչպես ուրախ խըմբով միասին,
Ծուռ ոտներով գիշերվան կիսին,
Թուրքերի կանանց կերպարանք առած,
Երևում են միշտ միայնակ մարդկանց . . .
Կամ ինչպես քաջքերն այրերի մըթնից,

Երբ նայում է մարդ քարափի գրիխից
Կամ թե ուշացած անցնում է ձորով,
Խաբում են, կանչում ծանոթ ձայներով,
Ու մարդկանց նըման խընջույք են սարքում,
Չուռնա են ածում, թըմբուկ են գարկում . . .
Ու տատի խոսքերն անցյալի հեռվից
Ուրվաձայն, երկչոտ հընչեցին նորից.

— Կասեն՝ Սաքո՛, մեզ մոտ արի,
Արի՛ մեզ մոտ հարսանիք.
Տե՛ս, ինչ ուրախ պար ենք գալի,

Միրուն ջահել հարսն-աղջիկ:

Ինձ մոտ արի՛ ձվածեղ անեմ . . .

Ինձ մոտ արի՛ բլլիթ տամ . . .

Ես քո հոքիրն . . . ես քո նանն եմ . . .

Ես էլ ազիզ բարեկամ . . .

Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի,

Էս աղջիկը, տե՛ս ինչ լավն ա . . .

Տե՛ս, ինչ ուրախ պար ենք գալի,

Տարա-նի-նա՛ . . . տարա-նա-նա՛՛ . . .

Ու խոլ պատկերներ տրգեղ, այլանդակ,

Անհեթեթ շարքով, խոտներամ, անկարգ,

Ծանրաշարժ եկան Սաքոյի դիմաց

Երևութք եղան, անցնում են կամաց,

Խավար ու դանդաղ, ըստվերների պես,

Չար ժրպիտներով ժանտ ու սևերես . . .

V

Սրընթաց պախրա՞, թե գայլ գիշատիչ

Շեշտակի անցավ փարախի մոտով,

Այծյա՞նը հանկարծ մոտակա ժայռից

Անդունդը մի քար գրլորեց ոտով,

Գիշերվան հովից տերև՞ն էր դողում,

Երկչոտ մուկի՞կը վազեց պուճախում,

Թե՞ ոչխարների թույլ մրնչոցն էր այն,—

Սաքոյին թրվաց, թե մի ոտնաձայն

Եկավ ու կանգնեց փարախի վրրա,
Կանգնեց ու լրոնեց . . .
Ականջ դրրավ նա . . .

VI

— Ո՞վ հող թափեց բուխուրակից .
Էն ո՞վ նայեց լիսածակից . . .
Էս ո՞վ կըտրից անցավ թեթև,
Շունչ է քաշում դրոսան ետև . . .

— Ո՞վ ես, էհե՛յ . . . ի՞նչ ես անում.
Ի՞նչ ես լրոնել, ձեն չես հանում . . .

Պատասխան չըկա . լրոռության միջում
Ձորագետն է միայն մըրափած վըշում:
— Հա՛, իմացա, Գեվոն կըլնի .
Իմ շան ահից ո՞վ սիրտ կանի . . .
Վախեցնում է . . . հա՛, հա՛, հա՛, հա՛ . . .
— Գեո՛՛ . . .
Ձեն - ձուն չկա:

Միայն ահավոր լրոռության միջում

Ձորագետն է խուլ, մըրափած վըշում:
Եվ ո՞վ կըլինի գարթուն այս ժամին .
Քընած է աշխարհ, քընած է քամին .
Անքուն չարքերը չեն միայն քընած,
Վըխտում են ուրախ՝ ձորերը բըռնած,
Խավարում կազմած դիվական հանդես,
Վազում, վազվըզում ըստվերների պես,

Մինչև որ մենակ մի մարդ կրգրտնեն,
Ճիշով-քրքիջով . . . փարախը մտնեն . . .
Աչքերը հանգչող կրրակին հառած՝

Ծանրը է շնչում հովիվն ահառած,
Ու վայրի հոգին լեռնական մարդու
Ալեկոծում է կասկածն ահարկու:
— Չէ՛, քամին էր էն . . . էն գիլի շրվաք . . .
Էն աստղերն էին աչքերի տեղակ,
Որ լիսածակից ներս էին ընկել . . .
Ուզում էր վերև մըտիկ տա մեկ էլ՝
Ու սիրտ չի անում:
Ականջ է դրնում . . .
Գալիս են կրրկին թեթև, կամացուկ

Դրռան ետևից փրսփրսում ծածուկ.
— Էստեղ է նա,
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛ .
Տե՛ս-տե՛ս, տե՛ս-տե՛ս .
Նայիր էսպե՛ս,
Մըտիկ արա՛,
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛ . . .
Սաքոն շարժվեց փրշաքաղած,
Դեպի շենքը նայեց, դողաց . . .
Շըրը՛խկ . . . հանկարծ դուռը բացվեց,

Թուրք կանանցով տունը լրցվեց,
Տունը լրցվեց թուրք կանանցով,
Ճիչ-գոռոցով, հրոհրոռոցով . . .

Ահռելի ձոր է: Մի կըտոր լուսին
Նայում է գաղտուկ, թաքչում ամպերում:
Էն մութ, ահավոր գիշերվա կիսին
Վազում է Սաքոն Լոռու ձորերում:
Չարքերը ընկած նրրա ետևից,
Հերարձակ խըմբով, ճիչ-աղաղակով՝
Հասնում են մեջքին, բռնում են թևից,

Չարկում են, զարկու՛ն օձի մըտրակով . . .
Քաջքերն էլ այրից գուռնա-դըրհուլով
Ճըշում են, կանչում ծանոթ ձայներով.

— Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի,
Արի մեզ մոտ հարսանիք,
Տե՛ս՝ ինչ ուրախ պար ենք գալի՛
Միրո՛ւն, ջահել հարսն-աղջիկ:

Ինձ մոտ արի՛ ձվածեղ անեմ . . .
Ինձ մոտ արի՛ բըլիթ տամ . . .
Ես քու հոքիրն . . . ես քու նանն եմ.. .

Ես էլ ազիզ բարեկամ . . .

VII

Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի,
Էս աղջիկը, տե՛ս, ինչ լավն ա . . .
Տե՛ս, ինչ ուրախ պար ենք գալի .
Տարա-նի-նա՛ . . . տարա-նա-նա՛՛ . . .

Այնինչ Դեբեդից այլեր են թըռչում,

Ալիքներն ելնում, ալիքներն ուռչում,
Խավարի միջին ծրփում են կայտառ՝
— Բրոնեցե՛ք, փախա՛վ Սարոն խելագար . . .

1889-1902
